

העלון לאברכי כולל בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בהידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לעילוי נשמת
המחנך הדגול שבמסירות ואהבה העמיד אלפי תלמידים
הרה"ג ר' שמואל ב"ר יצחק אריה זצ"ל
טולנפלד
מנהל תלמוד תורה 'נתיבות התורה' במודיעין עילית
נלב"ע בפתאומיות היום, ט"ב תשפ"ה, תנצב"ה
הרופא לשבור לב יחבש עטב המשפחה הבכורה, ובנחמת ציון ירושלים נוחמו

פרשת ויחי ~ חזקת שפ"ה גליון שנה ל"ט תשל"א

לע"ר ש' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (וידל) עפשטיין זצוקלה"ה

כתב חידה

הוספת האות בסוף שמי הוא למעלתי,
ובעבורה בין ארבעת הנוטלים מנניתי.
בכישוף ובסם את זרע המלוכה איבדתי,
ובזכות תפילת הסב לא את כולם כיליתי.
בשמיעת השירה וההלל בתבוסתי נודעתי,
וטרם שלהריגה הוציאוני את בגדי קרעתי.
מ י א נ י ?
רמז: דמות מבין המלכים או הנביאים!

חילוקא דרבנן

כתיב (בראשית מ"ח י"ז): "וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי יֵשִׁית אָבִיו יָדָיו עַל רֹאשׁ אָפְרָיִם וַיִּרְעַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָדָיו לְהִסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אָפְרָיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה. ופירש"י: "וַיִּתְמַךְ יָדָיו אָבִיו הָרִימָה מֵעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וְתַמְכֵהוּ בִידָיו". ומבואר, שהיה רע בעיניו יוסף מה שהקדים יעקב את מנשה לאפרים, ולכן ניסה יוסף לשנות זאת ע"י הסרת יד אביו מאפרים.
ע"י בפסוק (ש"ה): "וַעֲתָה שְׁנֵי בְנֵיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיִם לִי הֵם אָפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה פְּרָאֹבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי", ומבואר שעוד קודם לכן, כבר בעת ביאת יוסף ובניו לייעקב, הקדים יעקב בדבריו את אפרים למנשה, ומדוע כבר אז לא היה רע בעיניו יוסף הקדמה זו של אפרים למנשה.
וצריך ביאור!!!

מדור זה נתרם לע"נ איסר יעקב בן מנחם מנדל וחנה בנה בת שמאי ז"ל

מענינא דסדרא

"זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ' ח').
היכן בפרשתינו, מצינו מעשה או הנהגה בענין שבת, או שניתן ללמוד על דבר מענייני השבת וכוחה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל הכנתה?
מדור זה נתרם לזכות חוה בת חיה שרה

המשך: מדוע נגזר עליה למות, ואצל רחל היה זה מחמת שגגה את התרפים ובכך נגזר עליה מיתה, אך עיקר מיתתה הוא עבור בעלה, כעונש על מעשיו.

והנה במשכל ראשון היה מקום לומר כי דרשות אלו חולקות זו על זו, שלדעת המדרש תיבת 'עלי' נדרשת מלשון 'בגללי' ר'ביסבתי, ואילו לדעת המדרש תיבה זו נדרשת מלשון 'עבורי', והיינו שיעיקר הכאב והצער על מיתת האשה הוא לבעלה. אך בהתבוננות קלה מבינים כי מלבד מה שאין כל מחלוקת בין הדרשות, כל אחת משלימה את רעותה, כי מחמת הדבר שאין אשה מתה אלא לבעלה, לכך מיתתה הוא בגלל ובסיבת הבעל, שכן הוא הנוגש הגדול במיתתה, והיות ויעקב עיבב את נדרו, לכך נענש במיתת רחל אשתו.

לאור דרשות חז"ל אלו מבאר רבי חיים בן עטר זצ"ל (האור החיים בחיבורו על הפסוק), מובן היטב טעם הדבר מדוע פסוק דידן נאמר במקומו מיד לאחר שיעקב מעניק ליוסף את הזכות שזרעו יחולק לשני שבטים, שיעקב אומר ליוסף כי באמת היה ראוי לו כי יוליד בעצמו בן נוסף מרחל אשתו ובו נתקיים ברכה והבטחה זו מאת ה', אך טעם הדבר מדוע הפסיד זאת ונמנע ממנו לידת בן נוסף, היא משום ששהה נדרו, ועל כן מתה עליו אשתו, ולכן מעניק ליוסף זכות זו של חלוקת זרעו לשני שבטים, אשר באופן זה ששני שבטים אלו יוצאים מיוסף, נחשב הדבר כאילו יצאו מיעקב ורחל, שכן יוסף הוא בבחינתו ההמשך הישיר של יעקב ורחל.

בדרך נוספת ביאר רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל (בחיבורו 'משך חכמה' על הפסוק), דטעם הדבר מדוע אמר יעקב ליוסף על חלקו במיתת רחל אמו, שיעקב חשש כי הן אמנם יוסף נשבע לו כי יקברו במערת המכפלה שבארץ ישראל, ובוודאי יקיים את שבעותו, אך עדיין עלול להתעכב בענין מסיבות שונות ולאחר את קבורתו, לכך אמר לו ענין זה של מיתת רחל אמו, ורמז גדול רמז לו, שחלילה לו לעשות כמוהו שהתעכב בקיום הנדר, שכן התעכבות זו יש בה סכנה גדולה וכפי שאירע לו שמחמת כך מתה עליו רחל אשתו, אלא עליו לעשותו במהרה ובכך יזכה לכל הברכות.

ובתוספת הסבר בכוונתו, ביאר רבי ארון רייך שליט"א (ראש ישיבת 'וואולדייק' שב'לייקוואוד', כפי שמסר בוועד השבועי), דכל מה שמפחידים ומאימיים על הבא להשבע, זהו כאשר מטרות השבועה היא לברר את האמת ביחס לעבר, אך כאשר מבקשים להשביע אדם שיעשה מה שביקשו, באותה עת לא כדאי להפחידו ולאיים עליו בסכנת השבועה, כי עלול להיות שמחמת פחדו ימנע מהשבועה. ומסיבה זו לא רמז יעקב ליוסף דבר בפרשה הראשונה בה ביקש ממנו אודות קבורתו. אכן כאשר חלה יעקב ויוסף בא אליו עם בניו להתברך, ויעקב מרגיש כי קצו קרוב ובעוד זמן קצר יגיע עת קיום השבועה, זהו הזמן לחזק אצל יוסף את ענין השבועה וקיומה בזריות, ולכן תחילה העניקו לו את מנתה המיוחדת להוסיף לו שבט מבניו, ולאחריה בטרם בירך את הבנים, רמז לו את החשיבות וההכרח לקיים את השבועה בזריות, כדי שכאשר יגיע העת והזמן של מיתתו, יוסף יקיים את השבועה בלי שום עיכובים, ובמהירות יעלה לקבורה במערת המכפלה.

נפלאות מתורתך

"וַאֲנִי בָּאִי מִפְּדָן מֵתָה עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ פְּנֵטָן בְּדֶרֶךְ עֵבֶד כְּבַרְתָּ אֶרֶץ לְבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם". בראשית מ"ח ז'.
דברי יעקב הללו ליוסף אודות מיתת אמו וקבורתה בדרך אפרת שאמרם במעמד זה, פרש"י שם: "וַאֲנִי בָּאִי מִפְּדָן וגו'. ואף על פי שאני מטרתי עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי סמוך לבית לחם מתה... ולא תאמר ששמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגרוד היה, שהארץ חלולה ומונקבת ככברה; וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם. ולא הולכתיה אמילו לבית לחם להניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי [תרעומת]. אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתאה לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזרואדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה וזוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה ל"א י"ד), קול בְּרָמָה נִשְׁמַע רַחֵל מִבְּפֶה עַל בְּנֵיהָ וגו', והקב"ה משיבה (שם ט"ו-ט"ז), יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתְךָ וְאִם ה' [וגו'], וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבְלָם".

ופשטות ביאור דבריו, וכדברי הראשונים שם, דכיון שבסמוך ביקש יעקב מיוסף כי לאחר מיתתו יטרח להעלותו לקבורו במערת המכפלה שבארץ ישראל, ובעקבות כך תתעורר בלב יוסף וישאלה כי אם כה חשובה הקבורה במערת המכפלה, מדוע לא טרח אביו לקבור בה את אמו שהיתה חביבה מאוד בעיני יעקב, ועל כן בטרם ישאל על כך מיוסף, הקדים יעקב להשיב לו טעם הדבר, שהיה זה על פי הדבור מתוך מטרה עתידית שרחל תהיה לעזרה לבניה בשעת גלותם.

והנה בפרשטנו נאמרו שתי פרשיות אודות ביקורי יוסף אצל יעקב, הראשון (שם מ"ז, כ"ט-ל"א), כאשר יעקב הרגיש כי קרבו ימיו למות, בו נקרא על ידי אביו לבוא, ובמהלכו ביקש יעקב מיוסף בנו כי ישבע לו לגמול עמו חסד ואמת לבל יקברו במצרים אלא ישאנו ממצרים לקבורו עם אבותיו. השני (שם מ"ח), כאשר נאמר ליוסף כי יעקב אביו חולה, הלך לבקרו כשלוהח עמו את שני בניו, ובאותו מעמד יעקב אומר לבנו כי את הברכה שברכו ה' מעניק לו ששני בניו אפרים ומנשה יחשבו כשבטים בעם ישראל. בהמשך הדברים יעקב מבקש כי יקחו אליו את הבנים כדי שיברכום, ולאחר שנשקם וחבקם ברח את יוסף ואת בניו בשכול ידיו ובברכה המיוחדת כי בהם יברכו כל ישראל את בניהם, ובסיום הדברים אמר ליוסף אודות הגאולה העתידה וסימני הגואל, וכן נתינת שכרו על טרחתו בעיסוק קבורתו את העיר שאכן בה יזכה להקבר.

לאור הדברים הנזכרים שפסוק דידן אמרו יעקב ליוסף בעקבות בקשתו לטרוח לקבורו במערת המכפלה שבארץ ישראל, הקשו המפרשים לדורותיהם (משיבת נפש, אלשיך, דברי דוד, אור החיים, נחלת יעקב, הכתב והקבלה ועוד הרבה), לכאורה מקומו של פסוק זה הוא בפרשה הראשונה בה יעקב קרא ליוסף וביקש ממנו כי יעסוק בקבורתו, ולא בפרשה השנייה בה יוסף הגיע עם בניו להתברך מיעקב.

וביישוב הדבר נאמרו מהלכים רבים, ונביא קצתם.

הנה ארץ ישראל התחלקה בנחלה לכל השבטים מלבד שבט לוי שלא נטל חלק בארץ, כאשר ראונו ג' וחצי שבט הנחשה נטלו חלקם בעבר הירדן, ואילו כל שאר השבטים קיבלו את נחלתם בתוככי ארץ ישראל, כמפורש בפסוקים. ודבר פשוט הוא כי אלמלא העניק יעקב ליוסף את המתנה הגדולה כי שני בניו יחשבו כשבטים נפרדים, חלוקת הארץ היתה באופן שונה, כי אינו דומה חלוקה בין אחת עשרה יורשים (בה יוסף נוטל חלק אחד), לחלוקה בין שתיים עשרה יורשים (בה יוסף נוטל חלק נוסף בעקבות מה שניו נחשבים לשני שבטים), אשר באופן זה, כל חלק הינו קטן יותר ומוכרח להיות גם שונה במקומו.

ובענין המקום הראוי לאדם לקבורה, איתא בב"ב ק"ב א', דראוי לאדם להקבר בקבר השייך לו בנחלת אבות, וכפי שאמרו שם על מינחם כי בוודאי נקבר במקום השייך לו לצמיתות, אך אי אפשר לומר שיקבר בשדה קנויה העתידה לחזור לבעליה ביובל: "אם כן, נמצאת שדה חוזרת ביובל, ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו".

לאור הדברים הללו מבאר רבי יוסף בכור שור, ובדומה גם המשבית נפש ועוד, מובן היטב טעם הזכרת פסוק זה אודות קבורת רחל בדוקא במקום זה, בו יעקב מעניק ליוסף את המתנה הגדולה כי שני בניו יחשבו כשבטים נפרדים, באומרו, כי אילולי מתנה זו אכן היה ראוי לקבור את רחל במערת המכפלה, אך מאחר וידע יעקב כי עתיד להרויח את נחלת יוסף בחלוקתה לשני חלקים, ידע גם כי בגורל הנחלה יעלה מקום זה בחלקו של בנימין, וכפי שאכן נמצא, כדברי הפסוק (ש"א י' ב'): "...עַם קְבַרְתָּ רַחֵל גְּבִינִי מִיְּמִנִי בְּצֹלְצָח...". הגם שסמוך הוא לאפרת הנמצאת בחלק יהודה, נמצא כי פסוק זה מקומו בדיק לאחר הענקת הנחלה הכפולה ליוסף, כי הידיעה אודותיה גרמה לבחירת המקום, מלבד הטעם הנוסף על שם העתיד.

איתא בויק"ר ל"ז א': "אמר רבי שמואל בר נחמן, כל מי שנודר ומשהה את נדרו, סוף שבא לידו ע"ז וגלוי עריות דאמר דמים ולשונו הרע. ממי אתה למד, כלהון מיעקב, על ידי שנדר ושהה את נדרו אל לידו כולל... ורבנן אמרי, כל מי שנודר ומשהה נדרו, קובר את אשתו, הדא הוא דכתיב, וַאֲנִי בָּאִי מִפְּדָן מֵתָה עָלַי רַחֵל".

וביאור דרשות אלו, כי בעת יציאת יעקב בדרכו אל לבן, לאחר שראה את מראה הנבואה עם הלום הסולם בו התברך והובטח מה' על ריביו וזרעו ושמיירתו המיוחדת עליו, באותה שעה נאמר (בראשית כ"ח, כ"ב-כ'): "וַיִּדַר יַעֲקֹב יָדָו לְאֹמֵר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמַרְנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם וְלֶבֶשׁ וְגַבְדִּי לְבָשׁ וְשָׁבְתִי בְשָׂלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה לִי אֱלֹהִים. וְהָאָבִן הַזֶּה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצְבָּה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֶׂה וְעָשָׂה לְךָ". ולמרות שיעקב יצא שלם מבית לבן, השהה לקיים את נדרו, ולכן באו עליו צרות רבות. ודרשו רבנו, כי בפסוק דידן אמר יעקב ליוסף, כי מיתתה של רחל היא בגללו שיעיבב את קיום נדרו, ויתפרש ש'עלי' האמור במיתת רחל, שמשמעותו 'בגללי' ר'ביסבתי.

ודרשה נוספת מצאנו בענין מיתת רחל, כדאיתא בסנהדרין כ"ב ב': "תנא, אין איש מת אלא לאשתו, ואין אשה מתה אלא לבעלה. אין איש מת אלא לאשתו, שנאמר (רות א' ג'), וַיָּמָת אֶלְיָמֶלֶךְ אִישׁ וְגַמְי. ואין אשה מתה אלא לבעלה, שנאמר, וַאֲנִי בָּאִי מִפְּדָן מֵתָה עָלַי רַחֵל". ופשטות ביאור דרשה זו על מיתת האשה שהיא לבעלה, דהן אמנם מבחינת האשה ישנה סיבה

